

**การพัฒนาทักษะการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์แบบองค์รวมสำหรับ
ผู้สูงอายุในชนบทไทย : ด้านอาชีพ
Development of Holistic Creative Learning Skills for Older
Persons in Rural Area of Thailand : Career Dimension**

วรรณวีร์ บุญคุ้ม¹ วิสูตร โพธิ์เงิน² มนัสนันท์ น้ำสมบุรณ์³

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการเรียนรู้ด้านอาชีพของผู้สูงอายุ 2) พัฒนารูปแบบทักษะการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ด้านอาชีพของผู้สูงอายุในชนบทไทย และ 3) หาแนวทางพัฒนาทักษะการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์แบบองค์รวมด้านอาชีพของผู้สูงอายุในชนบทไทย ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบการวิจัยและพัฒนาในพื้นที่ศึกษาที่เป็นชนบทไทยทั่วประเทศ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาสภาพการเรียนรู้ด้านอาชีพของผู้สูงอายุในชนบทไทย ได้แก่ 1) ผู้สูงอายุในชุมชนชนบทไทย จำนวน 380 คน 2) กลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุในพื้นที่กรณีศึกษาชุมชนที่มีผลการปฏิบัติเป็นเลิศด้านอาชีพของผู้สูงอายุ ทำการศึกษาเชิงลึก จำนวน 4 พื้นที่ใน 4 ภูมิภาค กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทดลองใช้รูปแบบทักษะการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์แบบองค์รวมด้านอาชีพของผู้สูงอายุในชนบทไทย ได้แก่ กลุ่มผู้สูงอายุในชนบทไทยจำนวน 2 พื้นที่ พื้นที่ละ 30 คน รวม 60 เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการจัดสนทนากลุ่ม สอบถาม และการสัมภาษณ์ และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการประเมินรูปแบบทักษะการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ด้านอาชีพของผู้สูงอายุในชนบทไทย และหาแนวทางพัฒนาทักษะการเรียนรู้

¹คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

²คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

³คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

อย่างสร้างสรรค์แบบองค์รวมด้านอาชีพของผู้สูงอายุในชนบทไทย ได้แก่ ตัวแทนผู้สูงอายุในชุมชน ตัวแทนจากหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาผู้สูงอายุในชุมชน จำนวน 2 พื้นที่ พื้นที่ละ 10-14 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสนทนากลุ่ม เก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์-ตุลาคม 2557 การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลที่ได้จากการศึกษา สรุปได้ดังนี้

1. สภาพการเรียนรู้ด้านอาชีพของผู้สูงอายุในชนบทไทย พบว่าผู้สูงอายุมีการรวมกลุ่มตามความสนใจและความต้องการของกลุ่มเพื่อทำงานอาชีพด้านหัตถกรรมและเกษตรกรรม เพื่อหารายได้ สร้างความสุขในรูปแบบของงานเกษตรกรรมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เช่น การเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ การปลูกพืชปลอดสารพิษ การผลิตอาหารและของใช้ที่เพียงพอต่อการอุปโภคและบริโภคในครัวเรือน เช่น พืชสมุนไพรแปรรูป ขนม การผลิตของใช้ในครัวเรือน เช่น ผ้าทอ ตะกร้า กระบุง การผลิตของใช้เพื่อการสร้างความสุข เช่น เหยียดูโปรยทาน เป็นต้น สำหรับทักษะการเรียนรู้ด้านอาชีพของผู้สูงอายุในชนบทไทยพบว่า ผู้สูงอายุมีการเรียนรู้งานอาชีพที่เกิดจากภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่น มีการรวมตัวกันสร้างกลุ่มอาชีพในชุมชนของตน และเรียนรู้ด้านอาชีพร่วมกันหรือเรียนรู้จากวิทยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น ผู้สูงอายุเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริงมากที่สุด รองลงมาเรียนรู้จากการสังเกต จดจำและทดลองทำ เรียนรู้จากวิทยากรหรือผู้รู้ในชุมชน และมีการสืบทอดองค์ความรู้ไปยังรุ่นลูกหลาน มีช่องทางการเรียนรู้จากสื่อวิทยุ โทรทัศน์ และอินเทอร์เน็ต

2. รูปแบบทักษะการเรียนรู้สร้างสรรค์ด้านอาชีพของผู้สูงอายุในชนบทไทยที่พัฒนาขึ้นคือ รูปแบบพื้นที่แห่งความสุข (SPACE of Happiness Model) ประกอบด้วยองค์ประกอบ 8 องค์ประกอบ ดังนี้คือ 1) S : Sustainability หรือความยั่งยืน 2) P : Participation of Community หรือการมีส่วนร่วมของชุมชน 3) A : Appropriate Planning หรือความเหมาะสมใน

กำหนดแผนงาน กิจกรรมการดำเนินงาน 4) C : Creation หรือการสร้างสรรค์
5) E : Efficiency Economy หรือเศรษฐกิจพอเพียง 6) O : Opportunity หรือ
การให้โอกาส 7) F : Friendship หรือสัมพันธภาพที่ดี และ 8) H : Happiness
หรือความสุข

3. แนวทางพัฒนาทักษะการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์แบบองค์รวมด้าน
อาชีพของผู้สูงอายุในชนบทไทยคือ การสร้างผลิตภัณฑ์อาชีพที่หลากหลายเพิ่ม
ขึ้น การสร้างมูลค่าเพิ่มโดยการออกแบบชิ้นงานสร้างสรรค์ที่สนองความต้องการ
ของลูกค้า การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นการต่อยอดภูมิปัญญาที่มีอยู่ในท้องถิ่น
การเพิ่มการประชาสัมพันธ์และช่องทางการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ การสนับสนุน
ที่เพิ่มขึ้นจากหน่วยงานภาครัฐ และการจัดทำฐานข้อมูลด้านอาชีพของผู้สูงอายุ
เพื่อการสืบทอด แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสร้างเครือข่ายด้านอาชีพของผู้สูงอายุ
อันจะก่อให้เกิดการพัฒนาการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ด้านอาชีพของผู้สูงอายุ
อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : ทักษะการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ อาชีพของผู้สูงอายุ ชนบทไทย

Abstract

This research was carried out to 1) study the learning conditions for careers of the older persons in rural areas of Thailand, 2) develop certain creative studying skills for careers of the older persons in rural areas of Thailand, and 3) find guidelines for the development of holistic creative learning skills for careers of the older persons in rural areas of Thailand. Research and Development (R&D) was used for this study. The study areas included all rural parts of Thailand, the samples of the study were

1) 380 members of the elderly in Thai rural communities, and
2) the older persons living in four communities of best practice to join in-depth studies conducted in four areas of the four regions. The data were collected from the sixty samples through focus group discussions, answering the questionnaire, and interviews. Furthermore, the samples who assessed the model of the development of creative learning skills for career of the older persons in Thai rural areas as well as found guidelines to develop the model of the development holistic creative learning skills for career of the older persons in the Thai rural areas were composed of representatives of the elderly in communities; the representatives of the organizations relating to the elderly development in the communities in two areas, altogether ten-fourteen representatives from each area. These representatives were collected data from focus group discussions. The period of data collection was during February - October 2014. The collected data were analyzed by using frequency, percentage, average mean, standard deviation, and content analysis. The results of the study could be concluded as follows :

1. The situations of the older persons in the Thai rural were found that the older persons participated in groups according the group's interest and need for working for income, building happiness in the careers of handicrafts and agriculture. Happiness could be created in the agricultural career based on the idea of sufficiency economic, namely, raising chicken for eggs, planting

organic crops, producing adequate food and necessities for consumption and supplies in the households, e.g. processing medicinal herbs, desserts, producing supplies for the household's use, e.g. cloth weaving, basket weaving, productions for entertainment, e.g. making coins for charity throwing. For the career's learning skills, of Thai older persons, the findings showed they learned their careers from the local people in the local and they gathered groups of careers in their own community and learned the careers together in their groups, or from the experts in the local, e.g. cooking dessert, weaving utensils, agriculture careers. For the learning methods, the findings showed the older persons mostly learned from doing, observation, remembering, and trying to do it themselves, learning from the local experts, respectively, e.g. making products from available knowledge in the local, development and creation of new careers, and inheriting their knowledge to their descendants. Other channels of learning were from radio and television media, and the Internet.

2. Models of the development of creative learning skills for career of the older persons in Thai rural areas, the findings showed the SPACE of Happiness Model created with eight factors, namely, 1) sustainability : S, 2) participation of community : P, 3) appropriate planning : A, 4) creation : C, 5) efficiency economy : E, 6) opportunity providing : O, 7) friendship : F, and 8) happiness : H.

3. Guidelines for the development of holistic creative learning skills for career of the older persons in Thai rural areas

were producing more various products from their careers, adding more value to the products through designing the products to meet the customers' needs, developing the products in the way of adding value to the existing products made by the local wisdom, and developing more effective public relations and distribution channels.

Keywords : Creative Learning Skills, Career of older person

บทนำ

ทิศทางการบริหารประเทศไทยในช่วงปี พ.ศ. 2555-2558 มุ่งเน้นการพัฒนาประเทศไปสู่การเจริญเติบโตอย่างยั่งยืนโดยมีแนวทางพื้นฐานหลัก 3 ประการคือ 1) การพัฒนาโครงสร้างเศรษฐกิจที่สมดุลเข้มแข็ง 2) การพัฒนาประเทศไปสู่สังคมปรองดองและอยู่บนพื้นฐานของหลักนิติธรรม และ 3) เพื่อนำประเทศไปสู่การเป็นประชาคมอาเซียนในปี 2558 โดยสร้างความพร้อมและความเข้มแข็งทั้งทางด้านเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมและการเมืองและความมั่นคง (สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, 2554 : 5) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ได้ให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมรวมถึงโครงสร้างประชากรที่มีผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554 : บ-ป; 2554 : 1, 5-6) ซึ่งรัฐบาลได้ตระหนักถึงความสำคัญในเรื่องนี้เพราะอัตราการขยายตัวของประชากรผู้สูงอายุเพิ่มสูงขึ้น จากข้อมูลในปี 2550 ประเทศไทยมีประชากรผู้สูงอายุประมาณ 6.8 ล้านคน ประชากรผู้สูงอายุมีสัดส่วนเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 10.3 ในปี 2543 เป็นร้อยละ 20 ในปี 2568 (โสภณ เมฆธน, 2550 : 3) สอดคล้อง

กับข้อมูลของสำนักคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ระบุว่าประชากรสูงอายุในโลกจะเพิ่มขึ้นอีก 81.9 ล้านคน และการเป็นสังคมผู้สูงอายุของประเทศต่าง ๆ มีผลกระทบต่อการเคลื่อนย้ายกำลังคนข้ามประเทศทำให้เกิดความหลากหลายทางวัฒนธรรมในขณะที่โครงสร้างการผลิตเปลี่ยนจากการใช้แรงงานเป็นการใช้องค์ความรู้และเทคโนโลยีมากขึ้นทำให้การพัฒนาคนมุ่งสร้างให้มีความรู้ทักษะและความชำนาญควบคู่ไปกับการพัฒนาเทคโนโลยี (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554 : 3)

อย่างไรก็ตาม ผลจากการศึกษาเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมของผู้สูงอายุในประเทศไทยพบว่า การเตรียมความพร้อมของสังคมผู้สูงอายุมี 4 ด้านหลักด้วยกันคือ 1) ด้านสุขภาพอนามัย 2) ด้านสังคมและจิตใจ 3) ด้านพฤติกรรม การออม ซึ่งทั้ง 3 ด้านนี้ผู้สูงอายุมีความต้องการในระดับมาก และ 4) ด้านพฤติกรรมการเรียนรู้ ซึ่งพบว่าผู้สูงอายุมีความต้องการระดับน้อย แต่มีความต้องการฝึกนิสัยการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องมากที่สุด ในด้านพฤติกรรม การออมพบว่า ผู้สูงอายุมีปัญหาในการจัดการการเงินการลงทุนมากที่สุด นอกจากนี้ สำหรับการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุในประเทศไทยนั้น พบว่า ผู้สูงอายุมีการทำกิจกรรมที่เป็นการสร้างเสริมรายได้เพียงเล็กน้อยเมื่อมีเวลาว่าง เช่น การทำขนมขาย (กรมอนามัย, 2555 : 1) และข้อมูลเบื้องต้นจากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุจำนวน 3 รายในจังหวัดนครปฐม ซึ่งมีอาชีพและระดับการศึกษาต่างกัน โดยผู้วิจัย พบว่า 2 รายมีการประกอบกิจกรรมเพื่อสร้างรายได้หลังจากเข้าสู่ผู้สูงอายุ ในขณะที่อีก 1 รายยังไม่ได้ประกอบกิจกรรมใด ๆ แต่ใช้เวลาอยู่กับครอบครัวและดูแลบุตรหลาน นอกจากนี้ เมื่อสอบถามเรื่องทักษะการเรียนรู้ พบว่า ผู้สูงอายุทั้ง 3 ใช้รูปแบบการเรียนรู้ตามอัธยาศัยจากสื่อต่าง ๆ ทั้ง อินเทอร์เน็ต วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และนิตยสาร เป็นต้น

หากพิจารณาแนวทางพัฒนาผู้สูงอายุในประเทศไทยจะพบว่า แผนพัฒนาผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) กำหนดวิสัยทัศน์ว่า

“ผู้สูงอายุเป็นหลักชัยของสังคม” จึงมีความจำเป็นในการพัฒนากลุ่มผู้สูงอายุเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงในบริบทของสังคมปัจจุบันและอนาคต โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในชนบทซึ่งอยู่ห่างไกล รวมถึงปัญหาการมีรายได้ไม่เพียงพอต่อการยังชีพของผู้สูงอายุที่ยังต้องพึ่งพาสวัสดิการของรัฐ มีความต้องการในการสร้างเสริมรายได้จากการประกอบอาชีพที่สามารถทำได้ นับเป็นแนวทางหนึ่งที่จะเสริมสร้างความมั่นคงในชีวิตให้กับผู้สูงอายุให้ได้มีกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน หรือได้ปฏิบัติกิจกรรมร่วมกับกลุ่มผู้สูงอายุด้วยกันในชุมชน ก็จะเป็นการสร้างสุขภาวะที่ดีทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และสังคมให้กับผู้สูงอายุ ประกอบกับประเทศไทยยังมีความต้องการผลงานวิจัยด้านผู้สูงอายุเพื่อนำมาใช้ในการวางแผนนโยบายและมาตรการในทางปฏิบัติ การศึกษาวิจัยเพื่อให้มีข้อมูลความรู้และความเข้าใจในเรื่องผู้สูงวัยจึงเป็นเรื่องจำเป็นและเร่งด่วน เพื่อนำผลไปใช้ในการวางแผนและกำหนดนโยบายที่จะนำไปสู่สังคมสูงวัยในอนาคต (สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ, 2557 : 3, 8) จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการศึกษาวิจัยเพื่อศึกษาทักษะการเรียนรู้ทักษะต่าง ๆ ที่มีความจำเป็นต่อการทำกิจกรรมงานอาชีพของผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถปรับตัวได้ สามารถสร้างรายได้ที่เกิดจากการประกอบอาชีพที่ใช้ภูมิปัญญาในท้องถิ่นของตน ในขณะที่เดียวกันก็รู้จักการออมที่เหมาะสมสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้ รวมทั้งสามารถปรับตัวเข้าสู่สังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงได้ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ในการศึกษาค้นคว้าวิจัยกำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยไว้ดังนี้
 1) เพื่อศึกษาสภาพการเรียนรู้ด้านอาชีพของผู้สูงอายุในชนบทไทย 2) เพื่อพัฒนารูปแบบทักษะการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์แบบองค์รวมด้านอาชีพของผู้สูงอายุในชนบทไทย และ 3) เพื่อหาแนวทางพัฒนารูปแบบทักษะการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์แบบองค์รวมด้านอาชีพของผู้สูงอายุในชนบทไทย

ขอบเขตการวิจัย

1. **พื้นที่ในการศึกษา** ได้แก่ ชุมชนชนบทในประเทศไทยแบ่งเป็น

1.1 พื้นที่ในการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามประกอบการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุทั่วประเทศ ในภูมิภาคต่าง ๆ แบ่งตามเกณฑ์การแบ่งภูมิภาคของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ซึ่งแบ่งเป็น 4 ภาค คือ ภาคเหนือ ภาคกลาง และชายฝั่งทะเลตะวันออก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้

1.2 พื้นที่กรณีตัวอย่างในภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศ 4 ภูมิภาคที่มีลักษณะเป็นชุมชนชนบทและมีความโดดเด่นในการพัฒนาผู้สูงอายุจำนวน 4 พื้นที่

1.3 พื้นที่เพื่อศึกษา พัฒนา และทดลองรูปแบบการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์แบบองค์รวมด้านอาชีพของผู้สูงอายุในชนบทไทยใน 2 ภูมิภาคจำนวน 2 พื้นที่ (2 จังหวัด จังหวัดละ 1 พื้นที่)

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ คือ

2.1.1 ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ที่พักอาศัยอยู่ในชนบทไทยจากจำนวนผู้สูงอายุในปี 2556 จำนวน 9,517,000 คน (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม, 2556 : 1)

2.1.2 ผู้สูงอายุในพื้นที่ที่เป็นกรณีศึกษาชุมชนที่เป็นตัวอย่างของความสำเร็จด้านอาชีพ (Best practice) จำนวน 4 พื้นที่ใน 4 ภูมิภาค พื้นที่ละประมาณ 15 คน รวม 60 คน

2.1.3 ผู้สูงอายุในพื้นที่ดำเนินการทดลองใช้และพัฒนารูปแบบการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ด้านอาชีพของผู้สูงอายุในชนบทไทย 2 พื้นที่ใน 2 ภูมิภาค พื้นที่ละ 30 คน รวม 60 คน

2.1.4 ผู้สูงอายุ นักวิชาการ ตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในพื้นที่ดำเนินการพัฒนาและทดลอง รูปแบบการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ของผู้สูงอายุในชนบทไทย ด้านอาชีพ จำนวน 2 พื้นที่ พื้นที่ละ 15 คน รวม 30 คน

2.2 กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ได้แก่

2.2.1 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาสภาพการเรียนรู้ด้านอาชีพ ของผู้สูงอายุในชนบทไทยในขั้นตอน R_1 ได้แก่ ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในชุมชน ชนบทไทยที่เป็นพื้นที่ศึกษา จำนวน 384 คน กำหนดตัวอย่างโดยการเปิดตาราง กำหนดขนาดตัวอย่างของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan, 1970) ที่ระดับความเชื่อมั่นในการสุ่ม 95% จากประชากรที่ไม่จำกัดจำนวน ได้กลุ่ม ตัวอย่าง 384 คน จากนั้นสุ่มด้วยวิธีการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster random sampling) ตามภูมิภาคทั่วประเทศ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามและ ได้แบบสอบถามที่สมบูรณ์มาจำนวน 380 ฉบับ

2.2.2 กลุ่มตัวอย่างในพื้นที่กรณีศึกษาชุมชนที่เป็นตัวอย่างของ ความสำเร็จ (Best Practice) จำนวน 4 พื้นที่ใน 4 ภูมิภาค ได้แก่ กลุ่มผู้สูงอายุ ในชนบทไทยที่ประสบผลสำเร็จในด้านอาชีพ จำนวน 4 พื้นที่ละ 10 คน รวม 40 คน ใช้ในการลงพื้นที่ศึกษาข้อมูลเชิงลึก

2.2.3 กลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ดำเนินการพัฒนาและทดลองรูปแบบ การส่งเสริมทักษะการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ของผู้สูงอายุในชนบทไทยด้าน อาชีพ ได้แก่ กลุ่มผู้สูงอายุในชนบทไทยจำนวน 2 พื้นที่ ที่ตั้งอยู่ในภูมิภาค ต่างกัน พื้นที่ละ 20 คน รวม 40 คน ใช้ในการลงพื้นที่ศึกษาข้อมูลเชิงลึก

2.2.4 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการพิจารณารูปแบบการส่งเสริม ทักษะการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ด้านอาชีพของผู้สูงอายุในชนบทไทยและ ร่วมพัฒนารูปแบบการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ด้านอาชีพของ ผู้สูงอายุในชนบทไทยจาก ได้แก่ ตัวแทนผู้สูงอายุในชุมชน ตัวแทนจาก

หน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาผู้สูงอายุในชุมชน อาทิ ประธานชมรมผู้สูงอายุ ผู้นำชุมชน นายกองค์การบริหารส่วนตำบล ประธานชมรมต่าง ๆ ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพระดับตำบล ตัวแทนจากสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์) และนักวิชาการ ที่มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวข้องกับการทำงานอาชีพของผู้สูงอายุ จำนวน 2 พื้นที่ พื้นที่ละประมาณ 12 คน ที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม โดยการเลือกตัวอย่างในข้อ 2.2.2 ข้อ 2.2.3 และ 2.2.4 ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive selection)

นิยามศัพท์เฉพาะ

ผู้วิจัยได้ให้นิยามคำสำคัญในการศึกษาไว้ ดังนี้

สภาพการเรียนรู้ด้านอาชีพ หมายถึง การปฏิบัติและถ่ายทอดกิจกรรมด้านอาชีพของผู้สูงอายุในชนบทไทย อันเกิดจากความรู้ ความเข้าใจ และสืบทอดต่อ ๆ กันมา ทั้งในด้านวิธีการเรียนรู้ ช่องทางการเรียนรู้ และปัจจัยที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ทั้งด้านบวกและลบ

รูปแบบทักษะการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ด้านอาชีพ หมายถึง ลักษณะที่บ่งบอกถึงความสามารถของผู้สูงอายุในชนบทไทย ในการแสวงหาความรู้ในกิจกรรมงานอาชีพที่สามารถนำไปปฏิบัติได้ และต่อยอดการเรียนรู้ด้วยวิธีการใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตได้

แนวทางพัฒนารูปแบบทักษะการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ด้านอาชีพ หมายถึง คำแนะนำหรือข้อเสนอที่มีความเป็นไปได้และก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนารูปแบบทักษะการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ด้านอาชีพของผู้สูงอายุในชนบทไทย

ทักษะการเรียนรู้ด้านอาชีพ หมายถึง ความสามารถของผู้สูงอายุในชนบทไทยในการแสวงหาความรู้ในกิจกรรมด้านอาชีพของตนเอง

การเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ด้านอาชีพ หมายถึง ความรู้ ความเข้าใจ ในการปฏิบัติและถ่ายทอดกิจกรรมงานอาชีพใหม่ ๆ อันเกิดจากการต่อยอด องค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาเดิมของผู้สูงอายุในชนบทไทย

การเรียนรู้แบบองค์รวม หมายถึง ลักษณะการเรียนรู้และการทำงาน แบบบูรณาการในด้าน สุขภาพจิต สุขภาพกาย อาชีพ และวัฒนธรรม

อาชีพ หมายถึง การทำกิจกรรมงานอาชีพ อันได้แก่ การทำงาน หรือ การทำกิจกรรมอันเกิดจากภูมิปัญญาเพื่อสร้างรายได้ หรืองาน กิจกรรมที่ ผู้สูงอายุทำในยามว่าง รวมทั้งงาน หรือกิจกรรมที่ทำให้เกิดความพึงพอใจ หรือ ทำให้ผู้สูงอายุในชนบทไทยเกิดความสุข

ผู้สูงอายุ หมายถึง ชาวไทยที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปและอาศัยอยู่ใน ชุมชนชนบทไทยในพื้นที่ศึกษา

บริบทของพื้นที่ หมายถึง ลักษณะแวดล้อมทั้งด้านภูมิศาสตร์หรือด้าน กายภาพลักษณะของประชาชนในชุมชน ลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคม และ สิ่งแวดล้อมของพื้นที่ศึกษา

ชนบทไทย หมายถึง พื้นที่ที่อยู่นอกเขตเมืองหรือนอกเขตเทศบาลเมือง ของจังหวัดต่าง ๆ ในประเทศไทยที่ประชากรเลี้ยงชีพด้วยการเกษตรกรรม เป็นหลัก

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบการวิจัยและพัฒนา (Research and Development : R&D) ในพื้นที่ศึกษาที่เป็นชนบทไทยทั่วประเทศ กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาสภาพการเรียนรู้ด้านอาชีพของผู้สูงอายุใน ชนบทไทย ได้แก่ 1) ผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกในชุมชนชนบทไทย จำนวน 380 คน 2) กลุ่มตัวอย่างในพื้นที่กรณีศึกษาชุมชนที่เป็นตัวอย่างของความสำเร็จ (Best Practice) เป็นการศึกษาเชิงลึก จำนวน 4 พื้นที่ใน 4 ภูมิภาค ได้แก่

1) บ้านแม่ไร่ ตำบลแม่ไร่ อำเภอแม่จัน และตำบลห้วยม้อ อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย 2) บ้านก้างปลา ตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมือง จังหวัดเลย 3) บ้านเขาหัวจัน ตำบลห้วยยางโทน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี และ 4) ตำบลวิชิต อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต 3) กลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุในชนบทไทย ที่ใช้ในการทดลองใช้รูปแบบการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ด้านอาชีพของผู้สูงอายุในชนบทไทย ได้แก่ กลุ่มผู้สูงอายุในชนบทไทยจำนวน 2 พื้นที่ละ 20 คน รวม 40 เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการจัดสนทนากลุ่ม สอบถาม และการสัมภาษณ์ และ 4) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการพิจารณารูปแบบการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ด้านอาชีพของผู้สูงอายุในชนบทไทยและหาแนวทางพัฒนารูปแบบการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์แบบองค์รวมด้านอาชีพของผู้สูงอายุในชนบทไทย ได้แก่ ตัวแทนผู้สูงอายุในชุมชน ตัวแทนจากหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาผู้สูงอายุในชุมชน จำนวน 2 พื้นที่ พื้นที่ละประมาณ 12 คน รวมข้อมูลโดยการสนทนากลุ่ม เก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์-ตุลาคม 2557 วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย

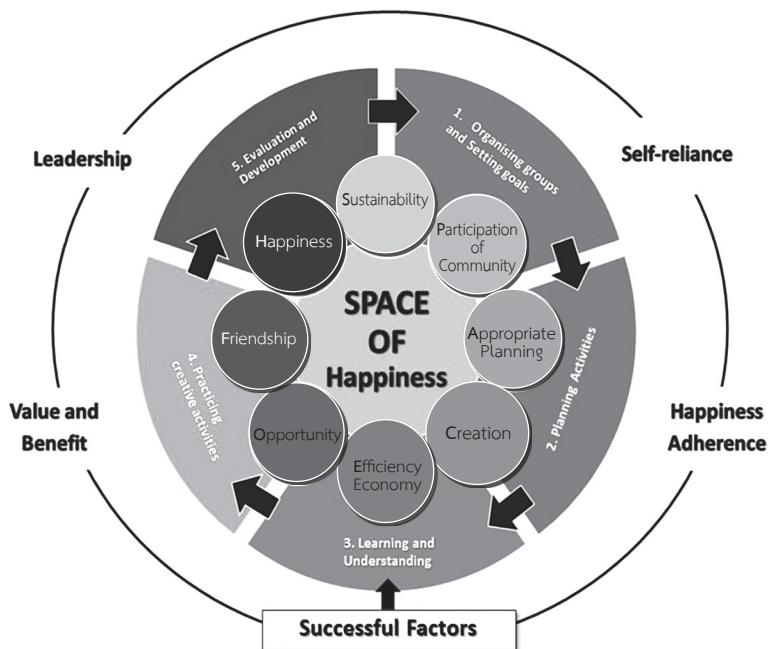
ผลที่ได้จากการศึกษา สรุปได้ดังนี้

1. สภาพการเรียนรู้ด้านอาชีพของผู้สูงอายุในชนบทไทย พบว่า ผู้สูงอายุมักมีการรวมกลุ่มตามสนใจและความต้องการของกลุ่มเพื่อทำงานอาชีพ ด้านหัตถกรรมและเกษตรกรรม เพื่อหารายได้ สร้างความสุขในรูปแบบของงาน เกษตรกรรมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เช่น การเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ การปลูก พืชปลอดสารพิษ การผลิตอาหารและของใช้ที่เพียงพอต่อการอุปโภคและบริโภคในครัวเรือน เช่น พืชสมุนไพรแปรรูป ขนม การผลิตของใช้ในครัวเรือน เช่น ผ้าทอ ตะกร้า กระบุง การผลิตของใช้เพื่อการสร้างความสุข เช่น

เหรียญโปรยทาน เป็นต้น โดยงานอาชีพเหล่านี้เกิดจากภูมิปัญญาของชาวบ้าน ในชุมชนที่ผู้สูงอายุอาศัยอยู่ สำหรับทักษะการเรียนรู้ด้านอาชีพของผู้สูงอายุใน ชนบทไทย พบว่า ผู้สูงอายุมักการเรียนรู้งานอาชีพที่เกิดจากภูมิปัญญาของคนใน ท้องถิ่น มีการรวมตัวกันสร้างกลุ่มอาชีพในชุมชนของตน และเรียนรู้ด้านอาชีพ ร่วมกัน หรือเรียนรู้จากวิทยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น เช่น กลุ่มผู้สูงอายุที่ทำขนม ทำอาชีพจักสาน ทำการเกษตร วิธีการเรียนรู้ ผลจากการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุ เรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริงมากที่สุด รองลงมาเรียนรู้จากการสังเกต จดจำ และทดลองทำ เรียนรู้จากวิทยากรหรือผู้รู้ในชุมชน เช่น การผลิตผลิตภัณฑ์จาก ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในท้องถิ่น การพัฒนาต่อยอดและสร้างสรรค์งานอาชีพใหม่ ๆ และมีการสืบทอดองค์ความรู้ไปยังรุ่นลูกหลาน มีช่องทางการเรียนรู้จากสื่อวิทยุ โทรทัศน์ หอกระจายข่าว และอินเทอร์เน็ต โดยมีปัจจัยที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ ด้านบวกคือ ผู้สูงอายุต้องการลดรายจ่าย และเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว ต้องการรวมกลุ่มเพื่อการพูดคุย สร้างความสนุกสนาน สร้างความสุข ความ เพิดเพลิน ได้พัฒนาตนเอง ทั้งด้านสุขภาพกาย จิตใจ สังคม วัฒนธรรม รวมถึงสร้างงานอาชีพ สำหรับปัจจัยด้านบวกที่เกี่ยวข้องกับการผลิต ได้แก่ วัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตในชุมชนมีมากและเพียงพอต่อการผลิต มีต้นทุนในการ ดำเนินการไม่สูงมาก มีการรวมกลุ่มผลิตสินค้าของชุมชน การจัดตั้งกลุ่มโดย ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานในชุมชน เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล จากชมรมผู้สูงอายุ มีการนำผลิตภัณฑ์ออกจำหน่าย สามารถสร้างรายได้ ลดรายจ่าย และมีกิจกรรมให้ผู้สูงอายุทำร่วมกัน เป็นการช่วยให้ผู้สูงอายุได้ใช้ เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ มีความสุขเพราะมีเพื่อนและได้เคลื่อนไหวร่างกาย ทำงาน ทั้งยังก่อให้เกิดการสืบทอดภูมิปัญญาของท้องถิ่นให้คงอยู่ต่อไป สำหรับ ปัจจัยด้านลบ ได้แก่ สมรรถนะในการผลิตของผู้สูงอายุมีอยู่อย่างจำกัด ต้องการ เรียนรู้เพิ่มเติมจากวิทยากรและผู้เชี่ยวชาญเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ในชุมชน ของตน ยังขาดการบริหารจัดการที่ดีในการส่งเสริมด้านการตลาดจากหน่วยงาน

ภาครัฐและเอกชน ทำให้ตลาดในการขายสินค้าที่ผลิตได้มีน้อย หรือมีอยู่อย่างจำกัด รวมทั้งยังขาดการประชาสัมพันธ์สนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

2. รูปแบบทักษะการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ด้านอาชีพของผู้สูงอายุในชนบทไทยที่พัฒนาขึ้นคือ “รูปแบบพื้นที่แห่งความสุข (SPACE of Happiness Model)” ประกอบด้วยองค์ประกอบ 8 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) S : Sustainability หรือความยั่งยืน 2) P : Participation of Community หรือการมีส่วนร่วมของชุมชน 3) A : Appropriate Planning หรือความเหมาะสมในกำหนดแผนงาน กิจกรรมการดำเนินงาน 4) C : Creation หรือการสร้างสรรค์ 5) E : Efficiency Economy หรือเศรษฐกิจพอเพียงที่ประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (The Philosophy of Sufficiency Economy) 6) O : Opportunity หรือการให้โอกาส 7) F : Friendship หรือสัมพันธภาพที่ดี และ 8) H : Happiness หรือความสุข โดยมีปัจจัยความสำเร็จที่สำคัญคือ 1) ผู้นำที่มีความเข้าใจและรอบรู้ 2) มีการพึ่งพาตนเอง 3) มีความสุขเป็นที่ตั้ง และ 4) เห็นคุณค่าและประโยชน์ของงานที่ทำ สำหรับขั้นตอนการพัฒนาทักษะการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์แบบองค์รวมด้านอาชีพของผู้สูงอายุที่ได้จากการศึกษาประกอบด้วย 5 ขั้นตอนคือ 1) จัดตั้งกลุ่มและกำหนดเป้าหมาย 2) วางแผน กำหนดกิจกรรมและขั้นตอนดำเนินงาน 3) เรียนรู้ ทำความเข้าใจ 4) ปฏิบัติกิจกรรมอาชีพสร้างสรรค์ และ 5) ประเมินผลและเสนอแนวทางพัฒนางานอาชีพและสร้างเครือข่ายด้านอาชีพ ผลการประเมินรูปแบบทักษะการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ด้านอาชีพโดยผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า รูปแบบฯ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก และผลจากการจัดสนทนากลุ่มพบว่า รูปแบบฯ มีความเหมาะสมกับผู้สูงอายุ และสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้จริง ดังภาพที่ 1 (วรรณวีร์ บุญคุ้ม, วิสูตร โพธิ์เงิน, มนัสนันท์ น้ำสมบุญ, 2558 : 144; Wannawee Boonkoun, Wisud Po Ngern, Manassanan Namsomboon, ECSS, 2015 : 155)

ภาพที่ 1 SPACE OF Happiness Model

3. แนวทางพัฒนาทักษะการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์แบบองค์รวมด้านอาชีพของผู้สูงอายุในชนบทไทยคือ การสร้างผลิตภัณฑ์อาชีพที่หลากหลายเพิ่มขึ้น การสร้างมูลค่าเพิ่มโดยการออกแบบชิ้นงานสร้างสรรค์ที่สนองความต้องการของลูกค้า การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นการต่อยอดภูมิปัญญาที่มีอยู่ในท้องถิ่น การเพิ่มการประชาสัมพันธ์และช่องทางการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ การสนับสนุนที่เพิ่มขึ้นจากหน่วยงานภาครัฐ และการจัดทำฐานข้อมูลด้านอาชีพของผู้สูงอายุ เพื่อการสืบทอด แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสร้างเครือข่ายด้านอาชีพของผู้สูงอายุ อันจะก่อให้เกิดการพัฒนาการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ด้านอาชีพของผู้สูงอายุอย่างยั่งยืน

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลจากการศึกษาสภาพการเรียนรู้ด้านอาชีพของผู้สูงอายุในชนบทไทยที่พบว่า ผู้สูงอายุมีการรวมกลุ่มกันตามสนใจและความต้องการเพื่อทำงานอาชีพด้านหัตถกรรม และเกษตรกรรม เพื่อสร้างรายได้และความสุขนั้น มีความสอดคล้องกับแนวคิดในเรื่องการทำงานอาชีพของผู้สูงอายุที่ต้องอาศัยหลักการในเรื่องการให้โอกาส และยังสอดคล้องกับแนวคิดการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ที่โนวส์ (Knowles, 1980) ระบุไว้ว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่ ซึ่งในการศึกษารั้งนี้คือการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้านอาชีพให้กับผู้สูงอายุในชนบทไทยนั้นคำนึงถึงความพร้อมและประสบการณ์ของผู้สูงอายุ มีการวิเคราะห์ถึงความต้องการและจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับประสบการณ์และเกิดประโยชน์สอดคล้องกับชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ

ผลจากการศึกษาที่พบว่า ผู้สูงอายุมีการรวมกันทำงานอาชีพตามความสนใจ ยังมีความสอดคล้องกับแนวคิดในเรื่องการคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ซึ่งในการศึกษาทักษะการเรียนรู้ด้านอาชีพของผู้สูงอายุในชนบทไทยในครั้งนี้เห็นได้อย่างชัดเจนว่า ผู้สูงอายุมีความสนใจด้านอาชีพที่หลากหลาย แต่ในท้ายที่สุดก็สามารถตกลงหาและหาข้อสรุปร่วมกันได้ว่ากลุ่มควรเลือกทำงานอาชีพใด และได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมงานอาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการของตนเองและตรงกับความต้องการของกลุ่มได้ เพราะผู้สูงอายุได้เลือกและตัดสินใจร่วมกันในการเลือกงานอาชีพที่กลุ่มทำ เช่น กลุ่มทำขนม ขนมหอกจอก กลุ่มงานเกษตร เช่น การขยายพันธุ์มะม่วงหาวมะนาวโห่ และบางคนเลือกทำกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความสุขและได้ทำบุญ เช่น การทำเหรียญสร้างสุข หรือเหรียญโปรยทาน ทั้งหมดนี้คือกิจกรรมการเรียนรู้งานอาชีพอย่างสร้างสรรค์ที่ผู้สูงอายุที่บ้านอ่างหิน ตำบลสามพระยา อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา

ในการเรียนรู้ด้านอาชีพ เช่นเดียวกับการเรียนรู้กิจกรรมงานอาชีพอย่างสร้างสรรค์ของผู้สูงอายุที่บ้านม่วงคำ ตำบลม่วงคำ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา

ที่สูงอายุได้มีโอกาสเลือกเข้ากลุ่มกิจกรรมตามความสนใจ และได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ได้ทั้งความรู้ ความสนุกสนาน สอดคล้องกับแนวคิดในเรื่องการทำงานและอาชีพ ตามที่สำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย (2557 : 1-3) ระบุว่า ปัจจัยความสำคัญประการหนึ่งที่มีผลต่อความสำเร็จในการประกอบอาชีพคือ การประกอบอาชีพนั้นต้องเป็นไปตามความสามารถ ความถนัด ทักษะทางอาชีพ และความสนใจของผู้ประกอบอาชีพ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดในเรื่องความสุขในการทำงาน ที่ผู้สูงอายุได้ทำงานตามที่ตนเองมีอิสระเลือก เมื่อทำแล้วเกิดความพึงพอใจ เห็นคุณค่าในงานที่ทำ ได้อยู่ดีมีสุข เห็นคุณค่าของตนเอง อีกทั้งความสุขเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องการ (Diener, 2010a; สมชาย ศักดาเวคีอิศร, 2544; ไกรสิทธิ์ นฤตพิชัย, 2552; สิรินทร แซ่ฉั่ว, 2553 : 21) ทำให้ผู้สูงอายุได้พัฒนาการเรียนรู้แบบองค์รวมทั้งด้านสุขภาพกาย อันเกิดจากการเคลื่อนไหวในการทำงาน ด้านสุขภาพจิต อันเกิดจากการได้รวมกลุ่มพูดคุยกัน การทำกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความสุข สนุกสนาน เพลิดเพลิน พึงพอใจ ได้เข้าร่วมกับกลุ่มสังคม ได้ทำงานอาชีพที่เกิดจากภูมิปัญญาที่แสดงถึงวัฒนธรรมของกลุ่มตนเองและท้องถิ่น ทั้งยังช่วยลดรายจ่าย หรือช่วยให้เกิดรายได้สำหรับเลี้ยงตนเองและครอบครัว

ผลจากการศึกษาที่พบว่า งานอาชีพของผู้สูงอายุในชนบทไทยนั้น เป็นงานอาชีพที่เกิดจากภูมิปัญญาของชาวบ้านและของชุมชนที่ผู้สูงอายุอยู่ เป็นการผลิตเพื่อยังชีพ หากเหลือก็นำออกมาจำหน่ายเพื่อหารายได้ให้กับตนเองและครอบครัว ผลจากการศึกษานี้มีความสอดคล้องกับแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตามที่นักวิชาการและหน่วยงานได้ระบุไว้ที่ว่า แนวคิดนี้ตั้งอยู่บนฐานวัฒนธรรมของความพอเพียง พอมี พอกิน มีหลักคิดที่ชี้แนะทางการดำรงชีวิตที่อยู่อย่างพอเพียง ภายใต้บริบทของครอบครัว สังคมและชุมชน ทำให้ผู้สูงอายุอยู่ได้อย่างมีความสุขและเกิดความสุขอย่างยั่งยืน (สุเมธ ตันติเวชกุล, 2549; สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550)

นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจของชุมชน ตามที่ศิริณา จิตต์จรัส (2555) ระบุไว้ว่า เป็นการผลิตที่ตั้งอยู่บนความสามารถ ความชำนาญที่ได้รับ การถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ มีการขับเคลื่อนด้านเศรษฐกิจโดยที่คนในชุมชน มีส่วนร่วม ดังจะเห็นได้อย่างชัดเจนจากการถ่ายทอดความรู้ในเรื่องการทำขนม ที่บ้านอ่างหิน การจักสานที่บ้านม่วงคำ เป็นต้น ที่องค์ความรู้เดิมสืบทอดมาจาก บรรพบุรุษ และคนรุ่นหลังได้รับการสืบทอด เรียนรู้ และสามารถพัฒนาต่อยอด ให้ผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์ที่มีความแปลกใหม่

2. รูปแบบทักษะการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ด้านอาชีพของผู้สูงอายุ ในชนบทไทยที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นคือ “รูปแบบพื้นที่แห่งความสุข (SPACE of Happiness Model)” ประกอบด้วยองค์ประกอบ 8 องค์ประกอบ ดังนี้คือ 1) S : Sustainability หรือความยั่งยืน 2) P : Participation of Community หรือการมีส่วนร่วมของชุมชน 3) A : Appropriate Planning หรือความเหมาะสมในกำหนดแผนงาน กิจกรรมการดำเนินงาน 4) C : Creation หรือ การสร้างสรรค์ 5) E : Efficiency Economy หรือเศรษฐกิจพอเพียง 6) O : Opportunity หรือการให้โอกาส 7) F : Friendship หรือสัมพันธ์ภาพ ที่ดี และ 8) H : Happiness หรือความสุข โดยมีปัจจัยความสำเร็จที่สำคัญคือ 1) ผู้นำที่มีความเข้าใจ และรอบรู้ 2) มีการพึ่งพาตนเอง 3) มีความสุขเป็นที่ตั้ง และ 4) เห็นความสำคัญและประโยชน์ของงานที่ทำ สำหรับขั้นตอนการพัฒนา ทักษะการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์แบบองค์รวมด้านอาชีพของผู้สูงอายุที่ได้จาก การศึกษาประกอบด้วย 5 ขั้นตอนคือ 1) จัดตั้งกลุ่ม และกำหนดเป้าหมาย 2) วางแผน กำหนดกิจกรรม ขั้นตอน 3) เรียนรู้ ทำความเข้าใจ 4) ปฏิบัติกิจกรรม อาชีพสร้างสรรค์ และ 5) ประเมินและเสนอแนวทางการพัฒนางานอาชีพและ สร้างเครือข่าย ผลจากการศึกษาที่พบองค์ประกอบทั้ง 8 องค์ประกอบของ รูปแบบการพัฒนาทักษะการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ด้านอาชีพของผู้สูงอายุใน ชนบทไทย หรือ SPACE OF Happiness Model นี้ มีความสอดคล้องกับแนวคิด

ทฤษฎีสำคัญที่นำมาใช้ในการศึกษา ทั้งแนวคิดทฤษฎีในเรื่องการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ (Knowles, 1980) แนวคิดในเรื่องการทำงานอาชีพ และแนวคิดในเรื่องความสุขในการทำงาน; Diener, 2010a; สมชาย ศักดาเวศิธร, 2544; ไกรสิทธิ์ นฤขัตพิชัย, 2552; สิรินทร แซ่ฉั่ว, 2553 : 21) การประกอบอาชีพที่เกิดจากภูมิปัญญาและหลักคิดในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง การบริหารจัดการการจัดสรรผลประโยชน์ตามแนวคิดในเรื่องเศรษฐกิจชุมชนที่คนในชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางเศรษฐกิจทุกขั้นตอน (ศิริณา จิตต์จรัส, 2555)

3. แนวทางพัฒนาทักษะการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์แบบองค์รวมด้านอาชีพของผู้สูงอายุในชนบทไทย ผลที่ได้จากการศึกษาพบว่า แนวทางพัฒนาทักษะการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์แบบองค์รวมด้านอาชีพของผู้สูงอายุที่สำคัญ คือ การสร้างผลิตภัณฑ์อาชีพที่หลากหลายเพิ่มขึ้น การสร้างมูลค่าเพิ่มโดยการออกแบบชิ้นงานสร้างสรรค์ที่สนองความต้องการของลูกค้าและนักท่องเที่ยว การเสนอภูมิปัญญาที่มีอยู่ในท้องถิ่น การเพิ่มการประชาสัมพันธ์และช่องทางการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ การสนับสนุนที่เพิ่มมากขึ้นของหน่วยงานภาครัฐ และการจัดทำฐานข้อมูลด้านอาชีพของผู้สูงอายุ เพื่อการสืบทอด แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน และสร้างเครือข่ายด้านอาชีพของผู้สูงอายุ อันจะก่อให้เกิดการพัฒนาทักษะการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์แบบองค์รวมด้านอาชีพของผู้สูงอายุอย่างยั่งยืน ผลที่ได้จากการศึกษานี้สอดคล้องกับแนวคิดในเรื่องเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ ที่มีรากฐานมาจากความคิดสร้างสรรค์ในงานอาชีพที่ก่อให้เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้แก่ผู้สูงอายุ และสามารถส่งผ่านจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งได้ (Hawskin, 2001; สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2552; อาคม เติมพิทยาไพสิฐ, 2553)

ผลที่ได้จากการศึกษาเกี่ยวกับแนวทางพัฒนาทักษะการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์แบบองค์รวมด้านอาชีพของผู้สูงอายุ ที่พบว่า กลุ่มอาชีพของผู้สูงอายุควรได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง สอดคล้อง

กับผลที่ได้จากการศึกษาของนางนุช สุนทรชวกานต์ (2552) ที่ว่า แนวทางและมาตรการจูงใจให้ผู้สูงอายุมีโอกาสทำงานคือ การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุประกอบอาชีพเดิม มีการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะฝีมือ และผลที่ได้จากการศึกษาซึ่งพบว่า ผู้สูงอายุรวมกลุ่มกันในการทำงานอาชีพ ได้เรียนรู้ร่วมกันทำกิจกรรมร่วมกัน นอกจากเป็นการสร้างงาน สร้างรายได้ สร้างสังคม ส่งเสริมสุขภาพกาย และจิตที่ดี ได้ส่งเสริมงานอาชีพที่เกิดจากภูมิปัญญาและวัฒนธรรมในกลุ่มของตนมีความสอดคล้องกับผลที่ได้จากการศึกษาของศูนย์เครือข่ายวิชาการเพื่อสังเกตการณ์และวิจัยความสุขชุมชน (2551 : 1-2) ที่พบปัจจัยที่ส่งผลให้ผู้สูงอายุเกิดความสุขในการทำงาน 3 อันดับแรกคือ ความมั่นคงและความก้าวหน้า และความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน

ข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาโดยเฉพาอย่างยิ่ง รูปแบบทักษะการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ด้านอาชีพของผู้สูงอายุ หรือรูปแบบพื้นที่แห่งความสุข (SPACE OF Happiness Model) ซึ่งประกอบไปด้วย 8 องค์ประกอบ 4 เื่อนไขความสำเร็จ และ 5 ขั้นตอนการดำเนินงานนี้ น่าจะเป็นรูปแบบหนึ่งของการพัฒนาทักษะการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ด้านอาชีพให้กับผู้สูงอายุ ซึ่งผู้สูงอายุในชนบทไทย สามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อการรวมกลุ่มด้านอาชีพ เพื่อการเรียนรู้ด้านอาชีพ และพัฒนาการเรียนรู้ด้านอาชีพอย่างสร้างสรรค์ด้านอาชีพ ก่อให้เกิดผลผลิตทางด้านอาชีพใหม่ ๆ มีวิธีการสืบทอดความรู้ด้านอาชีพไปยังชนรุ่นหลัง เป็นการสร้างงาน สร้างรายได้ สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ก่อให้เกิดการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการพัฒนาทักษะการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์แบบองค์รวมด้านอาชีพของผู้สูงอายุในชนบทไทยที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้มีดังนี้

1. ข้อเสนอเชิงนโยบาย

1.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับกระทรวง และระดับจังหวัด ได้แก่ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด ควรขยายผลการนำรูปแบบการพัฒนาทักษะการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ด้านอาชีพของผู้สูงอายุในชนบทไทย (SPACE OF Happiness Model) ที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ไปขยายผลเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผลในเชิงรูปธรรม ในพื้นที่ชนบทไทย หรือส่งเสริมสนับสนุนให้มีการศึกษาต่อยอดองค์ความรู้ในด้านนี้ต่อไป

1.2 ควรมีนโยบายในการส่งเสริมพัฒนาทักษะการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ด้านอาชีพของผู้สูงอายุในชนบทไทยทั้งในด้างบประมาณ การเพิ่มช่องทางด้านการตลาด การประชาสัมพันธ์ และการสนับสนุนบุคลากรที่มีความชำนาญ เพื่อให้ความรู้และทำงานร่วมกับผู้สูงอายุและผู้รู้ในพื้นที่อย่างจริงจัง และต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์

2.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ได้แก่ พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด กศน.จังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล ผู้นำชุมชน หน่วยงานและองค์การที่เกี่ยวข้อง ควรร่วมมือกันในการพัฒนาทักษะการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ด้านอาชีพของผู้สูงอายุ โดยใช้การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนา ทั้งนี้ เพื่อเพิ่มโอกาสในการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุแบบองค์รวม เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของคนในพื้นที่ รวมถึงการสร้างคามเข้มแข็งให้กับชุมชนของตนอย่างยั่งยืน

2.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรร่วมมือกันในการจัดกิจกรรมส่งเสริมทักษะการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ด้านอาชีพของผู้สูงอายุ ทั้งภาคการผลิต การกำหนดกิจกรรมอย่างสร้างสรรค์ ส่งเสริมด้านการตลาดเพื่อจำหน่ายสินค้า

การถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรม และภูมิปัญญาด้านอาชีพของชุมชน อันเป็นการส่งเสริมอัตลักษณ์ด้านอาชีพให้กับผู้สูงอายุในชนบทไทย

2.3 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ผลผลิตที่ได้จากการทำงานอาชีพ ประชาสัมพันธ์กลุ่มอาชีพของผู้สูงอายุ ให้เป็นที่รู้จักแก่ชาวไทยและชาวต่างชาติ เพื่อเป็นการเสริมสร้างศักยภาพทางด้านการท่องเที่ยว รองรับประชาคมอาเซียน

2.4 ควรสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับประชาชนในพื้นที่ ให้ประชาชนเกิดความตระหนักและเห็นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมเรียนรู้ด้านอาชีพของผู้สูงอายุ เห็นความสำคัญของการสร้างคุณค่าในการสืบสานศิลปะ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ เพื่อการรักษาอัตลักษณ์ชุมชนของตนเองสืบต่อไป

3. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรมีการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบ หรือการนำรูปแบบทักษะการเรียนรู้สร้างสรรค์ด้านอาชีพของผู้สูงอายุไปใช้ในพื้นที่อื่น ๆ เพื่อขยายผล หรือต่อยอดองค์ความรู้

3.2 ควรมีการศึกษาแนวทางส่งเสริมอาชีพของผู้สูงอายุ โดยการส่งเสริมการตลาดและการประชาสัมพันธ์เพื่อเผยแพร่ผลิตภัณฑ์ด้านอาชีพของผู้สูงอายุในชนบทไทยให้เป็นที่รู้จักแก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ

3.3 ควรศึกษาการพัฒนาผลิตภัณฑ์อาชีพสร้างสรรค์ของผู้สูงอายุในชุมชน ที่เกิดจากการต่อยอดภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่น และส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผลิตภัณฑ์อาชีพสร้างสรรค์ของผู้สูงอายุในชุมชน

กิตติกรรมประกาศ

ผู้เขียนขอขอบคุณผู้สูงอายุในชนบทไทย ประธานชมรมผู้สูงอายุระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัดในพื้นที่ศึกษา ตลอดจนผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

ทุกภาคส่วนที่ให้ข้อมูลและสนับสนุนการวิจัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติและมหาวิทยาลัยศิลปากรที่สนับสนุนทุนวิจัยประจำปีงบประมาณ 2557

เอกสารอ้างอิง

กรมอนามัย. (2551). กิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ และ เครือข่ายผู้สูงอายุ. สืบค้นจาก <http://hp.anamai.moph.go.th>. เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน 2556.

ไกรสิทธิ์ นฤชิตพิชัย. (2552). ปรับจิตใต้สำนึกเปิดประตูความสุขอย่างยั่งยืน. ค้นวันที่ 28 กรกฎาคม 2557 จาก <http://www.nationejobs.com/content/worklife/afterwork/template>.

นงนุช สุนทรชวากานต์. (2552) การสร้างโอกาสการทำงานของผู้สูงอายุ. มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (มส.ผส.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

วรรณวีร์ บุญคุ้ม, วิสูตร โพธิ์เงิน, มนัสนันท์ น้ำสมบุรณ์. (2558). การพัฒนาทักษะการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ แบบองค์รวมของผู้สูงอายุในชนบทไทย : ด้านอาชีพ. สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ศิริณา จิตต์จรัส. (2555). เศรษฐกิจชุมชนและภูมิปัญญาไทย. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ศูนย์เครือข่ายวิชาการเพื่อสังเกตการณ์และวิจัยความสุขชุมชน. (2551). การประเมินความสุขของคนทำงาน (Happiness at Workplace) : กรณีศึกษาประชาชนอายุ 18 - 60 ปีที่ทำงานในสถานประกอบการและองค์กรธุรกิจในเขตกรุงเทพมหานคร. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ.

ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย. (2557). แนวคิดเกี่ยวกับงานและชีพ.
สืบค้นจาก [http ://www.dnfe5.nfe.go.th/ilp/42033](http://www.dnfe5.nfe.go.th/ilp/42033). เมื่อวันที่
28 มิถุนายน 2557.

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. (2556). จำนวนผู้สูงอายุ.
สืบค้นจาก [http ://www.ipsr.mahidol.ac.th](http://www.ipsr.mahidol.ac.th). เมื่อวันที่ 2 ตุลาคม
2556.

สมชาย ศักดาเวทีอิสร. (2544). การพัฒนาเครื่องชี้วัดความสุขอยู่ดีมีสุข.
ที่ประชุมวิชาการกรมสุขภาพจิต ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : สำนักงาน
คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สิรินทร แซ่ฉั่ว. (2553). ความสุขในการทำงานของบุคลากรเชิงสร้างสรรค์ :
กรณีศึกษา อุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์กลุ่มสื่อและกลุ่มงาน
สร้างสรรค์เพื่อการใช้งานวิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์การ สถาบันบัณฑิต
พัฒนบริหารศาสตร์.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2550).
นานาคำถามเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ :
ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน).

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2552).
รายงานการศึกษาเบื้องต้น เศรษฐกิจสร้างสรรค์. กรุงเทพฯ :
สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, (2554).
แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-
2559). กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ
และสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. (2557). **กรอบการวิจัยประจำปีงบประมาณ 2558**. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

สำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (2554). **สรุปสาระสำคัญ ทิศทางและยุทธศาสตร์ของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2558)**. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี.

สุเมธ ตันติเวชกุล. (2549). **ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงพระเจ้าอยู่หัว**. กรุงเทพฯ : แสงดาว.

โสภณ เมฆธน. (2550). **เอกสารประกอบการบรรยายเรื่อง นโยบายและแนวโน้มการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ**. กรุงเทพฯ : กรมอนามัย.

อาคม เต็มพิทยาไพสิฐ. (2553). **Thailand's creative economy**. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

Diener, E. (2010a). **Frequently answered questions : A primer for reporters and newcomers**. Retrieved June 24, 2014 from <http://www.psych.illinois.edu/~ediener/faq.html>.

Hawkins, J. (2001). **About the creative economy : how people make money from ideas**. London : Penguin.

Knowles, M. (1980). **The modern practice of adult education**. New York : Cambridge. The Adult Education Company

Krejcie R. V. and Morgan. D.W.(1970). **Determining Sample Size for Research Activities**. **Education and Psychological Measurement**. 30, 607-610.

Wannawee Boonkoun, Wisud Po-Ngern, Manassanan Namsomboon.

(2015). **“Development of Holistic Creative Learning Skills for Elderly People in Rural Area of Thailand : Career Dimension”** in *ECSS : The European Conference on the Social Sciences*, 9-12 July, 2015, Brighton, United Kingdom, Official Conference Proceedings, p. 149-162.